

УДК 658.821-027.541:332.1

DOI: 10.18524/2413-9998.2022.3(52).275800

Н. С. Ліба,

доктор економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування та маркетингу,
Мукачівський державний університет
вул. Ужгородська, 26, Закарпатська область,
м. Мукачево, 89608, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7053-8859>

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Сучасний розвиток економіки характеризується посиленням конкурентних відносин на різних рівнях. Регіональний аспект розвитку конкуренції викликає все більший інтерес у сучасних науковців. Особливо він посилюється в умовах децентралізації та зростання ролі регіонів. Рівень конкурентоспроможності регіону є одним з найважливіших комплексних показників, що характеризує його соціальний та економічний розвиток. Тематика дослідження регіональних аспектів конкурентоспроможності є особливо актуальною, адже регіон є тим суб'єктом на формування конкурентоспроможності якого слід спрямовувати зусилля як на загальнодержавному так і на регіональному рівнях. В статті узагальнено основні підходи науковців до трактування таких економічних категорій як «регіон» та «конкурентоспроможність», визначено роль регіонів у конкурентних відносинах. Досліджено прояви конкурентоспроможності на регіональному рівні, взаємозалежність конкурентоспроможності на різних рівнях. Визначено сутність категорії «економіка регіону» та її роль у розвитку регіону.

Ключові слова: регіон, економіка регіону, конкуренція, конкурентоспроможність, конкурентоспроможність регіону, конкурентні переваги регіону.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Конкурентоспроможність є основною економічною категорією яка відображає рівень розвитку суб'єкта конкуренції. Регіональні аспекти дослідження конкурентоспроможності викликають особливий інтерес в умовах процесів децентралізації, глобалізації та посилення ролі регіонів у формуванні конкурентоспроможної

економіки як на національному так і міжнародному рівнях. Високий рівень соціально-економічного розвитку кожного регіону є основою зміцнення економіки країни. Регіон є тим суб'єктом на формування конкурентоспроможності якого слід спрямовувати зусилля як на загальнодержавному так і на регіональному рівнях.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя дослідження конкурентоспроможності на регіональному

рівні сформували такі вітчизняні вчені як: З. Герасимчук, Л. Ковальська, І. Дегтярєва, І. Надточій, Т. Харчук.

Не дивлячись на значний внесок учених в питання дослідження конкурентоспроможності уточнення потребують питання щодо визначення сутності регіону як суб'єкту конкурентних відносин та його конкурентоспроможності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Проаналізувати підходи до визначення сутності регіону та його конкурентоспроможності, уточнити їх зміст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкуренція та конкурентні відносини виступають основою для функціонування ринкової економіки та є головним її проявом. Конкуренція це суперництво, яке виникає між учасниками конкурентних відносин за кращі умови функціонування на ринку (виробництва, розподілу, залучення ресурсів). Конкуренція виникає на різних рівнях: макрорівні (конкуренція між підприємствами), мезорівні (конкуренція на регіональному рівні) та макрорівні (національний рівень). Регіональний рівень прояву конкуренції є найменш дослідженим та викликає значний інтерес у сучасних науковців. Аналіз літературних джерел вказує на складність та багатоаспектність таких економічних категорій як «регіон» та «конкурентоспроможність регіону». Регіон трактується по-різному: як частина території, як окрема країна, як велика ділянка

суші, як складний територіально-економічний комплекс, як соціально-територіальну спільність [1]. Зазвичай під поняттям «регіон» розуміють частину території країни або її адміністративно-територіальну одиницю. Проте, слід наголосити на важливості трактування «регіону» з економічної точки зору, як системи, яка володіє власною структурою виробництва, обміну та споживання товарів та послуг [2]. Структура виробництва регіону зумовлена природно-ресурсним потенціалом, особливостями попиту, територіальним поділом праці, внутрішніми та зовнішніми зв'язками, рівнем розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Регіону притаманні особливі соціальні та економічні процеси, які формуються під впливом регіонального управління та механізму державного регулювання економіки. Для будь-якого регіону характерним є тісний взаємозв'язок з загальнодержавною економічною системою, тобто регіон є невід'ємною частиною економічної, соціальної, політичної сфер країни [3]. В умовах децентралізації посилюється роль окремого регіону у формуванні конкурентоспроможної економіки країни.

Особливого значення в умовах конкуренції набуває категорія «економіка регіону». Важливою характеристикою регіону є наявність економічних процесів, що забезпечують життєдіяльність населення відповідної території. Дані економічні процеси залежать від природних, трудових, фінансових ресурсів, поділу праці, спеціалізації та структури господарства, від системи органів управління та механізму державного регулювання економіки [3, с. 79]. Переважна більшість дослідників розглядає економіку регіону як ланку народного господарства країни, що розміщення на території певного регіону та відображає здатність суб'єктів здійснювати свою господарську діяльність (за умови ефективного використання наявних ресурсів) [4].

Конкурентоспроможність є важливим результируючим показником, що виникає внаслідок економічного суперництва на регіональному рівні. Суперництво виникає в різних напрямках: з приводу залучення кваліфікованої робочої сили, виготовлення конкурентоспроможної продукції на основі ефективного використання регіональних природних ресурсів та умов, залучення інвестицій, ефективного розподілу та обміну матеріальних благ. Конкурентоспроможність на рівні регіону може розглядатись з різних точок зору. Такі вчені як М. Портер, Р. Фатхутдінов, В. Кожевникова та інші, розглядають конкурентоспроможність регіону як здатність конкурувати на ринку товарів та послуг. Тобто в основі конкурентоспроможності регіону лежить конкурентоспроможність підприємств, що функціонують на його території. Конкурентоспроможним вважається той регіон, який здатен створювати та реалізовувати конкурентну продукцію, використовуючи регіональні фактори виробництва. Результатом такої діяльності є високий рівень доходів населення та забезпечення зайнятості.

А. Чуб, Л. Шеховцева, А. Скопин вважають, що конкурентоспроможним є той регіон, який здатен забезпечити високий рівень добробуту населення на основі продуктивного використання економічного потенціалу та регіональних ресурсів, особливо трудових ресурсів.

Інший підхід до формування конкурентоспроможності регіону базується на використанні регіональних конкурентних переваг. Прихильниками даного підходу є такі вчені як І. Дехтярьова, Л. Ковальська, В. Безугла, Н. Калюжнова. Для формування конкурентоспроможної економіки на рівні регіону важливим є процеси виявлення, утворення та ефективного використання конкурентних переваг. Дані процеси повинні відбуватися на взаємовигідній співпраці між різними учасниками економічних

відносин (вітчизняними та зарубіжними) та органами регіонального управління та місцевого самоврядування. Ефективне використання регіональних конкурентних переваг є основою для формування та зміцнення конкурентних позицій регіону в країні та за її межами та, як наслідок, забезпечення високого рівня добробуту населення [5]. Наявність регіональних конкурентних переваг дає можливість економіці регіону створювати якісний та конкурентний регіональний продукт.

Конкурентоспроможність буде залежати від здатності регіону активізувати власні можливості та створити стійкі конкурентні переваги, що дадуть змогу адаптуватись до впливу зовнішніх та внутрішніх факторів. Регіональна конкурентоспроможність залежить від багатьох факторів: економічних, соціальних, політичних, управлінських, екологічних та ряду внутрішніх факторів (ресурсний потенціал, природні умови, галузева структура економіки регіону, трудоворесурсний потенціал регіону) [6].

Конкурентоспроможність регіону визначається здатністю його економіки оптимально використовувати наявні ресурси для забезпечення високих показників соціально-економічного розвитку. Конкурентоспроможним вважається той регіон, економіка якого здатна реагувати та адаптуватись до змін, що відбуваються у на міжрегіональному, національному та міжнародному рівнях. Слід зауважити, що конкурентоспроможність є динамічним показником, який змінюється під впливом різних факторів.

Конкурентоспроможність на рівні регіону формується на основі тісної взаємодії галузевих, ресурсних та інституціональних чинників.

Вирішальним фактором формування конкурентоспроможності регіону є його конкурентні переваги. Конкурентними перевагами

є ті характеристики регіону які вирізняють його з поміж інших. Кожен регіон володіє певним, властивим тільки йому, набором конкурентних переваг. Рівень конкурентоспроможності буде залежати від того, наскільки ефективно регіон здатен використовувати наявні та формувати потенційні конкурентні переваги. Будь-який регіон повинен спрямовувати зусилля на джерела формування конкурентних переваг. Такими джерелами можуть бути:

- фактори виробництва;
- інфраструктура(транспортна, інформаційна);
- структура економіки регіону;
- географічне положення (межування з розвиненими регіонами або інших країн світу, наявність корисних копалин або близькість до їх розташування, наявність або близькість до культурно-історичних пам'яток та туристично-рекреаційних ресурсів);
- імідж регіону;
- туристичний потенціал;
- науковий потенціал та здатність продукувати інновації;
- екологічний стан регіону;
- умови та рівень життя в регіоні;
- розвиток кластерів, процеси спеціалізації та кооперування;
- привабливість регіону для виробництва товарів та послуг, торгівлі [7, с. 82-85].

Наявність у регіону конкурентних переваг дає можливість залучити додаткові ресурси в його економіку: трудові, інвестиційні, фінансові, інформаційні. Це дасть змогу підвищити можливості регіону здійснювати конкурентну боротьбу.

Конкурентоспроможність є однією з найважливіших комплексних характеристик розвитку регіону, оскільки включає в себе показники економічного та соціального характеру.

Висновки із цього дослідження і далі перспективи в цьому напрямку. Одним із найважливіших аспектів формування конкурентоспроможної економіки є саме регіональний аспект. Регіональна конкурентоспроможність спрямована не тільки на формування конкурентних позицій всередині країни між конкуруючими регіонами, а й на участь у конкурентних відносинах на міжнародному рівні. Конкурентоспроможність є важливою властивістю, що характеризує розвиток регіону та його внесок у формування національної конкурентоспроможності. Участь регіонів у конкурентній боротьбі потребує більш поглибленого вивчення.

Список використаної літератури

1. Ліба Н. С., Ющик Л. В. Поліваріантність поняття «регіон». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. № 14, ч. 2. С. 10–13.
2. Герасимів З. М. Основні підходи до розуміння поняття «регіон». 2012. № 5. С. 24–26.
3. Войтик О. Регіон як цілісна господарська система в державному управлінні. *Ефективність державного управління*. 2016. №. 4 (49). Ч. 1. С. 77–84.
4. Паулик А. Я. Особливості дефініції «конкурентні переваги економіки регіону». *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка*. 2019. № 12 (2). С. 108–112.
5. Паулик А. Я., Феєр О. В. Конкурентоспроможність економіки регіону: сутність та підходи до трактування. *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука»*. 2019. № 2. С. 198–203.
6. Харчук Т. В. Ієрархічний підхід до визначення конкурентоспроможності. *Економіка: реалії часу*. 2016. № 6 (28). С. 40–52.
7. Надточій І. І. Трансформація бізнес-процесів в системі забезпечення конкурентоспроможності територій : дис. на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук: 08.00.05. Миколаїв, 2021. 501 с.

Стаття надійшла 06.11.2022 р.

Natalia Liba,

Doctor of Economics, Associate Professor,
Department of Accounting and Taxation and Marketing,
Mukachevo State University
26, Uzhhorodska St., Transcarpathian region,
Mukacheve, 89608, Ukraine
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7053-8859>

COMPETITIVENESS: REGIONAL ASPECT

The modern development of the economy is characterized by the strengthening of competitive relations at various levels. Competition and competitive relations are the basis for the functioning of the market economy and are its main manifestation. Competition is the rivalry that arises between the participants of competitive relations, the best operating conditions in the market. The regional aspect of the development of competition is of increasing interest among modern scientists. It is especially strengthened in conditions of decentralization and the growing role of regions. The level of competitiveness of the region is one of the most important comprehensive indicators characterizing its social and economic development. Competitiveness is the main economic category that reflects the level of development of the subject of competition. Regional aspects of competitiveness research are of particular interest in the context of the processes of decentralization, globalization and the strengthening of the role of regions in the formation of a competitive economy at both the national and international levels. The high level of socio-economic development of each region is the basis of strengthening the country's economy. The region is the subject for the formation of competitiveness of which efforts should be directed both at the national and regional levels. The purpose of the article is to analyze approaches to determining the essence of the region and its competitiveness, to clarify their content. The article summarizes the main approaches of scientists to the interpretation of such economic categories as «region» and «competitiveness», defines the role of regions in competitive relations. Manifestations of competitiveness at the regional level, interdependence of competitiveness at different levels are studied. The essence of the category «economy of the region» and its role in the development of the region are determined. Competitiveness is an important outcome of economic competition at the regional level. Rivalry arises in various directions: regarding the attraction of qualified labor, the production of competitive products based on the effective use of regional natural resources and conditions, the attraction of investments, the effective distribution and exchange of material goods. Competitiveness is one of the most important comprehensive characteristics of the region's development, as it includes indicators of an economic and social nature.

Key words: region, economy of the region, competition, competitiveness, competitiveness of the region, competitive advantages of the region.

References

1. Liba N. S., Jushhyk L. V. (2017) Polivariantnistj ponjattja «region» [The multivariate concept of «region»]. *Naukovyj visnyk Uzhgorod-sjkogho nacional'jnogho universytetu*, vol. 14 (2), pp. 10–13. [in Ukrainian]
2. Gherasymiv Z. M. (2012) Osnovni pidkhody do rozuminnja ponjattja «region» [Basic approaches to understanding the concept of «region»]. *Aghrosvit* vol. 5, pp. 24–26. [in Ukrainian]
3. Vojtyk O. (2016) Reginion jak cilisna ghospodarsjka systema v derzhavnomu upravlinni [The region as a complete economic system in state administration]. *Efektivnistj derzhavnogho upravlinnja*, vol. 4 (49). ch. 1, pp. 77–84. [in Ukrainian]
4. Paulyk A. Ja. (2019) Osoblyvosti definiciji «konkurentni perevaghy ekonomiky rehionu» [Features of the definition «competitive advantages of the regional economy»]. *Naukovyj visnyk Mukachivsjkogho derzhavnogho universytetu Serija Ekonomika*, vol. 12 (2), pp. 108–112. [in Ukrainian]
5. Paulyk, A. Ya., Feier, O. V. (2019). Konkurentospromozhnist ekonomiky rehionu: sutnist ta pidkhody do traktuvannia [Competitiveness of the economy of the region: the essence and approaches to the interpretation]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Osvita i nauka» – International scientific journal «Education and Science»*, vol. 2, pp. 198–203. [in Ukrainian]
6. Kharchuk T. V. (2016) Hierarkhichni pidkhid do vyznachennia konkurentospromozhnost [A hierarchical approach to determining competitiveness]. *Ekonomika: realii chasu*, vol. 6 (28), pp. 40–52. [in Ukrainian]
7. Nadtochii I. I. (2021) Transformatsiia biznes-protsesiv v systemi zabezpechennia konkurentospromozhnosti terytorii [Transformation of business processes in the system of ensuring the competitiveness of the territory]: dys.. na zdobuttia naukovooho stupenia doktora ekonomichnykh nauk: 08.00.05. Mykolaiv, 501 p. [in Ukrainian]

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>